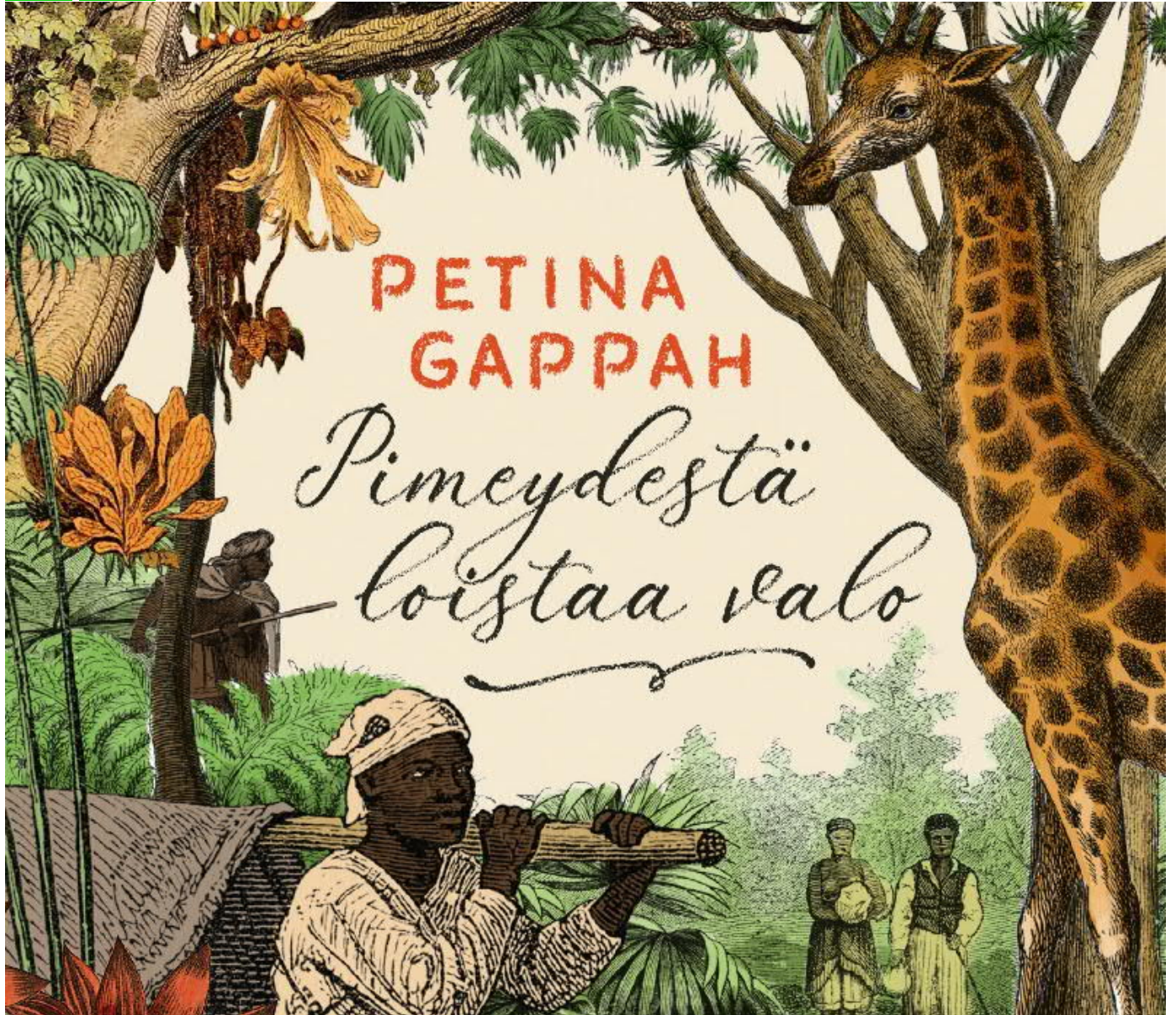

Petina Gappah: Pimeydestä loistaa valo

AM/31 ADMIN

Tohtori Livingstonen viimeinen matka – LIISA RINNE (13.10.2019)

Petina Gappahin romaani *Pimeydestä loistaa valo* on kuvaus sinnikkyydestä ja rohkeudesta. Samalla se on monisäikeinen kuvaus valtasuhteista ja kolonialismista, ihmisen arvosta omassa yhteisössään.

Tutkimusmatkailija tohtori Livingstone on kuollut. Löytöretki Niilin alkulähteille jää kesken. Tohtorin kuolema asettaa uskolliset palvelijat kiperän kysymyksen eteen: mitä tehdä, isännän, *bwana* Daudin ruumiille? ”Seurasi puheensorinaa, jonka aikana irrotin käteni Losin hiuksista ja nostin sen ylös kertoakseni, että halusin puhua.” Chuma puhuu viisaasti. Chitambo eii kiitä meitä siitä, että toimme vieraan vainajan hänen mailleen.

Mitä henkiä hän tuokaan mukanaan, Chitambo kysyy. Paras keino on kantaa *bwana* Daudi rannikolle, mistä *dbow* vie hänet takaisin omaan maahan.”

Sanojeni synnyttämä supina muuttui jylinäksi, kun miehet juttelivat keskenään. Amoda vilkaisi minuun päin, muttei yrittänyt selvästikään sulkea suutani, joten päätin jatkaa. Käännyin nassickilaisten puoleen ja kohdistin sanani heille: Bwana pitää haudata uskonsa mukaisesti”, sanoin. ”Voin vakuuttaa, että jokainen teistä nukkuu rauhattomasti, jos ette hautaa bwanaa hänen oman kansansa tavoin.”

Lopulta seurue pääsee yhteisymmärrykseen ja tohtorin sydän haudataan Afrikkaan, ruumis kuivataan ja päätetään kuljettaa rannikolle. Matka kohti merta ja Englantia voi alkaa. Sillä vaikka David Livingstonen elämäntyö on ollut Afrikassa, on hänen kotinsa Englannissa, toisella mantereella, toisessa kulttuurissa. Tohtorin maallisia jäännöksiä kuljettava saattue taas koostuu entisistä orjista ja palvelijoista, joiden juuret levittäytyvät ympäri Afrikan mannerta. Tästä syntyy vastakkainasettelu erilaisen maailmojen välillä ja teosta kannatteleva jännite.

”Vaikka *bwana* yritti usein selittää minulle, miksi hän etsi Niilin alkua, en ole koskaan kunnolla käsittänyt asiaa. Sanoin hänelle:”Mene takaisin lastesi luo, Niili on ollut sijoillaan aikojen alusta asti ja on vielä senkin jälkeen kun sinä ja minä olemme mullassa. Ja mitä aioit tehdä kun löydät sen? Niilillehän on samantekevää, tiedätkö sinä mistä se alkaa. Joki tulee virtaamaan riippumatta siitä, oletko löytänyt sen vai et.”

Matkantekoa seurataan kahden kertojan, kokki Haliman ja Jacob Wainwrightin kautta. Halima on oppimaton nainen, Livingstonen vapaaksi ostama orja ja Jacob Wainwright puolestaan Intian Nassickin lähetysaseman kasvatti. Kumpikaan heistä ei kuulu ryhmän johtajiin, vaan he ovat sivustaseuraajia. Heidän kauttaan syntyy moniääninen kertomus erilaisista uskomuksista, unelmista ja toiveista, joita matkan ajan yhdistää sama päämäärä: saada *bawana* Daudi kotiin.

Molemmat kertojat ihannoivat Livingstonea ja sitä mitä tämä edustaa, eri syistä tosin. Jacob Wainwrightille kolonialismi näyttöytyy Jumalan totuutena kun taas Halimalle se on tie vapauteen. Kerronnallisesti nämä kaksi kertojaaäntä ovat sopivan erilaisia. Haliman kiihkeys ja Wainwrightin naivius saavat tarinan elämään. Pienet yksityiskohdat puhaltavat tarinan eloon tuoden siihen rytmiä ja sävykkyyttä.

”Naiset olivat toipuneet sen verran, että pystyivät valmistelemaan lihan matkaamme varten. Halimia, Misozi ja Ntaoeka kuivasivat puhvelinlihaa minkä ehtivät. Kun ohitin heidät työn touhussa, Halima heilutti minulle lihasuikaletta ja sanoi: Bwana olisi kuivunut hetkessä, jos olisimme suikaloineet hänet näin pieniksi.”
Se nainen on parantumaton. Jätin heidät hekottamaan, mutta näin ilokseni, ettei Ntaoeka nauranut yhtä

hilpeästi kuin muut. Jos hän joskus kääntyisi, hänen nimensä voisi olla Judit. Juuri sen nimen minä hänelle valitsisin.”

Petina Gappahin romaani perustuu legendaan, jonka tutkimiseen kirjailija on käyttänyt vuosia. Tämä työ näkyy myös lopun lähdeluettelossa. Kaikesta materiaalista Gappah on onnistunut luomaan kiehtovan seikkailun, jonka myötä historialliset henkilöt muovautuvat sujuvaksi fiktioksi. Osaltaan kerrontaa täydentävät päiväkirjamerkinnot, jotka etenkin Haliman osuudessa saavat aikaan dialogin todellisuuden ja fiktion välille.

Nykyään paikasta toiseen siirtyminen on helppoa. Edes ruumiin kuljettaminen vaikeissa olosuhteissa tuskin kestäisi kuukausia. 1800-luvun maailma on kuitenkin toinen. Matka on pitkä ja vaivalloinen. Ei pelkästään fyysiset haasteet, vaan myös matkalla kohdatut ennakkoluulot kuljetettavaa lastia kohtaan aiheuttavat seurueelle päänvaivaa. Toisaalta suuren seikkailun keskellä elämä näyttyy hyvin inhimillisenä. Rakkaus, ihmissuhteet, erilaiset valta-asetelmat ja uskonnolliset vakaumukset ovat sittenkin matkan suurimmat haasteet.

Ajallisesti romaani jakautuu kahteen, matkallaoloon sekä aikaan sen jälkeen. Lukijana olen kiitollinen tästä kerronnallisesta ratkaisusta. On sankareita ja pettureita, joiden tarina jatkuu vielä matkan jälkeenkin. Henkilöt, joihin matkan kuluessa on ehtinyt kiintyä, saavat ansaitsemansa lopetuksen. Ajallisen hyppäyksen voi tulkita myös viittauksena tulevaan. Tutkimusmatkailijoiden työ, joka matkan aikana on vasta oraalla, johtaa tulevaisuudessa katastrofiin. Pahin ryöstöviljely ja sorto ovat vasta edessäpäin.

Petina Gappah, *Pimeydestä loistaa valo*, Tammi, s.359, suom. Aleksi Milonoff

Liisa Rinne on tamperelainen kirjailija ja kirjoittamisen maisteri Jyväskylän yliopistosta